

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dudlák Tamás

A közeli kelet

Törökország és iraki Kurdisztán kapcsolatának átalakulásai (1991–2017)

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Rostoványi Zsolt, DSc
egyetemi tanár

Budapest, 2021

Nemzetközi, Politikai és Regionális Tanulmányok Intézete

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dudlák Tamás

A közeli kelet

Törökország és iraki Kurdisztán kapcsolatának átalakulásai (1991–2017)

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Rostoványi Zsolt, DSc
egyetemi tanár

© Dudlák Tamás

Tartalomjegyzék

1. Kutatási előzmények, célok és a téma indoklása	4
2. A felhasznált módszerek	7
3. Szerkezeti felosztás	8
4. Az értekezés tudományos eredményei	12
5. Új megállapítások	18
6. A szerző témához kapcsolódó publikációi	21
7. Hivatkozások.....	22

1. Kutatási előzmények, célok és a téma indoklása

1.1. A téma meghatározása és aktualitása

Jelen értekezés tárgya az iraki kurd politikai vezetés és a török állami vezetés közötti kapcsolatok elemzése. A téma felderítése során a kapcsolatokban történt változások magyarázatát tűztem ki célul, tekintettel a kapcsolatokat érintő belső (török, illetve iraki kurd), valamint külső (regionális, globális) okokra. Az értekezésben a két szereplő közti kapcsolatok katonai, politikai (diplomáciai), gazdasági vetületeit elemzem elsősorban török szempontból, míg a török állampolgárok és az iraki kurdok közti társadalmi és kulturális kapcsolatok háttérbe szorulnak. Az értekezés kronologikus sorrendben vizsgálja a két fél kapcsolatát alakító kihívásokat és lehetőségeket, amelyek Irakon és Törökországon belül, illetve regionálisan (a Közel-Keleten) jelentkeztek az 1991 és 2017 közötti időszakban.

Egyrészt Törökországnak az iraki kurd vezetéssel kialakított kapcsolata rávilágít Ankara regionális pozíciójának változásaira, valamint regionális elszigeteltségének mértékére. Az itt felvonultatott esettanulmány az utóbbi két évtized török külpolitikájának egyik legsikeresebb és legtartósabb irányának tekinthető, amelynek során a török külpolitikai „passzivitás” ambiciózus regionális és globális célokkal rendelkező aktivizmussá alakult. Bár a török külpolitikában az arab tavaszt követően előtérbe kerültek a *hard power* elemek, és Törökország a legtöbb környező állammal konfrontációba került, az iraki kurd vezetéssel kialakított kapcsolat relatíve stabil maradt. Ennek a „tartósságnak” a vizsgálata tehát mindenképpen érdeklődésre tarthat számot.

Másrészt ez a téma jól szemlélteti, hogy a gyorsan változó közel-keleti regionális keretben mennyire ellenálló egy nemrég kialakult és megszilárdult bilaterális partnerségi kapcsolat.

A témát, valamint az ahhoz közvetlenül kapcsolódó politikai fejleményeket számos tényező teszi aktuálissá. Ezek közé tartozik az, hogy az utóbbi években kiemelt érdeklődés övezi nem csupán Törökország, hanem a kurdok politikai helyzetét is. Míg a Törökország iránti nemzetközi és tudományos figyelem egyre intenzívebbé válása az ország Európai Unió csatlakozási tárgyalásainak megkezdéséhez köthető (1999), addig az iraki kurdok először – bár a törököknél sokkal kisebb mértékben – az 1991-es Öböl-háború kapcsán kerültek a nemzetközi politikai és tudományos közösség figyelmébe. Irak amerikai megszállását (2003) követően ez a figyelem tovább fokozódott, mivel az iraki kurdok autonóm tartományt és korábban sohasem birtokolt érdekérvényesítési eszközöket szereztek az új Irakon belül (a 2005-ös iraki alkotmány értelmében). Ezt követően az iraki kurdok helyzetének robbanásszerű javulása (főképpen gazdasági téren a kedvező befektetési és fejlesztési lehetőségek), valamint az iraki kurdok kvázi-demokratikusnak mondható politikai berendezkedése tartotta fenn a nemzetközi érdeklődést. Az utóbbi években pedig mind Törökország, mind az iraki kurdok a szíriai konfliktus, illetve annak destabilizáló hatása miatt kerültek a tudományos közösség és a média figyelmébe: míg a török kormány a törökországi és szíriai kurdok egy része ellen kezdett intenzív harcokba, addig az iraki kurd vezetés egzisztenciális harcot vívott az

Iszlám Állammal. Ez a „tűzkereszttség” az iraki kurdok számára felvetette a függetlenség lehetőségét, amelyet 2017-ben a nemzetközi szereplők egyöntetű elutasítása követett. Mindezek a fejlemények alapvetően alakították a felek közti dinamikákat, így a közel-keleti hatalmi átrendeződés (Irán megerősödése Irakban, amerikai visszavonulás, fokozódó orosz és kínai jelenlét a Közel-Keleten, iráni nukleáris megállapodás, növekvő szaúdi befolyás) közepette Törökország és az iraki kurdok közti politikai, geopolitikai, gazdasági és társadalmi kapcsolatok vizsgálata különösen időszerű és releváns.

1.2. Kérdések, hipotézisek

Törökország és az iraki kurdok közel három évtizedes kapcsolatrendszerét vizsgálva az egyik leglényegesebb kérdés a két fél közti kapcsolatok átalakulásának folyamata a 2010 előtti és utáni néhány évben. Ennek vizsgálata során a nemzetközi kapcsolatok három fő elméletalkotó iskolája révén három fókuszpontot különíthetünk el. Ezek révén alapvetően arra keresem a választ, hogy a kapcsolatok átalakulása miként zajlott, illetve, hogy milyen tényezők milyen súllyal vettek részt ebben a folyamatban? A változások, átalakulások teljes magyarázata érdekében a bilaterális kapcsolatok sokrétű, több elmélet egyidejű alkalmazásával történő magyarázatára van szükség.

Az értekezés első hipotézisét a nemzetközi kapcsolatok három nagy iskolájának (neorealizmus, neoliberalizmus, konstruktivizmus) megközelítését alkalmazva alkottam meg:

1. Ankara és Erbil kapcsolata a konfliktusosból együttműködővé vált és az együttműködés tartósan fennmaradt (elmélyült). Ezt az alábbi tényezők segíthették:
  - a. Mind a nemzetközi rendszer, mind a szereplők által (is) alkotott regionális struktúra. (neorealista megközelítés)
  - b. Az ankarai és erbili vezetés közötti ideológiai és értékrendi közösség, valamint az országok közötti gazdasági és társadalmi kapcsolatok megélénkülése. (neoliberális megközelítés)
  - c. A felek egymás tekintetében az elutasító diskurzust felcserélték egy pragmatikus, befogadó diskurzussal (elméleti szint), illetve a szereplők új magatartásukat a megváltozott percepciók alapján alakították ki (gyakorlati szint). (konstruktivista megközelítés)

További hipotézisek:

2. Törökország és a KR (Kurdisztáni Régió) kapcsolata kiegyensúlyozatlan (aszimmetrikus).
3. Törökország Irakkal kapcsolatos érdekeire és érdekérvényesítési képességére kontinuitás jellemző.
  - a. Bár Törökország korszakonként eltérő hangsúllyal közelített az iraki szereplőkhöz, alapvető céljai, érdekei Irakban mindvégig azonosak maradtak.
  - b. Törökország érdekérvényesítő képessége Irakon belül mindvégig gyenge maradt.

4. Mind Ankara, mind Bagdad, mind pedig Erbil bizonyos – a továbbiakban azonosítandó – cselekvési határok között egyensúlyoz (szűkre szabott mozgástér), és ezért korlátozza azokat a lépéseit, melyek a többiekre negatív hatását fejthetnek ki. Ezek a szereplők tehát finom egyensúlyozással (*delicate balancing*) igyekeznek elkerülni a tévesztésüket, a bizonytalanságot és a kockázatokat.

Az egyensúlyozás szót két értelemben használom. Egyrészt „klasszikus értelemben” beszélhetünk a hatalmi pozíció (ki)egyensúlyozásáról, amely a status quo megőrzése érdekében a szereplők közti együttműködések a megnövekedett hatalmi pozíciójú szereplő ellensúlyozására sarkallja. Másrészt a vizsgált témán belül megfigyelhető a cselekedetek egyensúlyozása is. Ez azt jelenti, hogy a szereplők csak bizonyos, relatíve szűkre szabott cselekvési keretek között határozhatják meg érdekeiket és gyakorlati politikai lépéseiket. Ez is alapvetően a status quo fenntartását szolgálja, itt azonban a korlátozás az adott szereplő részéről önmagára vonatkozóan történik, nem pedig a többi szereplő végez ellensúlyozást (kiegyensúlyozást). Ez az önkorlátozó politika az egyensúlyi rendszer felborítása és az adott szereplő „túlterjeszkedése” ellen véd. Vagyis összességében a szereplők a rendszerszintű változások ellen vannak, és érdekeltek mind önmaguk, mind mások lehetséges destabilizáló lépéseinek korlátozásában.

2. A felhasznált módszerek

A disszertáció alapvetően kvalitatív kutatási módszereket alkalmaz, vagyis, a hipotézisek vizsgálata, a kutatási kérdésekre adott válaszok jellemzően nem tartalmaznak számszerű adatokat, azok nem kvantifikálhatók. A kvalitatív magyarázati sémákat olykor kvantitatív elemekkel egészítem ki, annak érdekében, hogy egy-egy jelenség relevanciáját saját kontextusán belül kiértékelhessem (például kereskedelmi, gazdasági, demográfiai adatok a témául szolgáló bilaterális viszonylatban összehasonlítva más relációkkal). Kvalitatív módszerek közül a szövegelemzés, illetve kisebb mértékben a diskurzuselemzés módszereit alkalmazom, vagyis elsősorban primer és szekunder forrásokra épülő beavatkozás-mentes vizsgálatra (dokumentumelemzés, szakirodalom elemzés, narratív elemzés) támaszkodom. Az elemzést magyar, angol és török nyelvű források bevonásával végzem, amelyek között különféle sajtótermékek, gazdasági és politikai elemzések, valamint publikált személyes közlések, visszaemlékezések is helyet kapnak. Ebben a kutatásban a weberi tudományfelfogással összhangban a vizsgált jelenségeket nem valamilyen értékrend szerint kívánom értékelni (normativitás), hanem fő célom azok megértése és magyarázata (pozitivistá felfogás). Jelen kutatás nem kíván az itt felvetett kérdések kapcsán bármilyen morális álláspontra helyezkedni, sőt alapvető célja, hogy ezt a lehető legnagyobb mértékig elkerülje.

A szükséges magyarázati „mélység és kontextus” elérése érdekében az adatok gyűjtése, az adatok értelmezésére szolgáló elméletek és az elemzési technikák (többszintű elemzés) esetében érvényesítem a triangulációt, vagyis a disszertáción belül több szempontú forrásbázist, egyszerre több elméletet és elemzési technikát alkalmazok. (Evers–Staa 2010, pp. 749–750)

Kutatási stratégiaként egyetlen esettanulmányra támaszkodom, amelynek során „egy meghatározott kortárs jelenség vizsgálatát végzem, felhasználva annak kontextusát és az ahhoz kapcsolódó sokrétű forrásanyagot.” (Robson 1993, p. 146) Az esettanulmány kiválóan alkalmas a politikai döntések megvilágítására, a vizsgálat tárgyának „sűrű” leírására, a jelenségek magyarázatainak és következményeinek megértésére. (Ebneyamin–Moghadam 2018, pp. 2–3) Az esettanulmány lehetővé teszi a vizsgált jelenség, eseménysorozat kontextuális jelenségekre érzékeny elemzését.

A hipotézisekben felvetett állítások vizsgálatára, illetve a kutatási kérdések megválaszolására a legmegfelelőbb módszert a végkimenetel-magyarázó folyamatkövetés (*explaining-outcome process tracing*) kínálja (Willis 2014, p. 3; Yanow et al. 2010, p. 112). Nemrégiben hasonló módszertani eszközt alkalmazott disszertációjában Pényváltó (2020, p. 23). Az esettanulmányon alapuló folyamatkövetés célja az okozati lánc, az okozati mechanizmus feltárása, vagyis annak megértése, hogy milyen oksági folyamatok zajlanak a független változó és a függő változó között. (Bennett–Checkel 2014, p. 6) A folyamatkövetés annak vizsgálatára szolgál, hogy milyen hatások érvényesülnek a szereplők interakciójában, és ezeket milyen elmélet(ek) magyarázza(k) meg.

(Paterson 2010, p. 971) A folyamatkövetés tipikusan egy esettanulmány esetében alkalmazható kvalitatív módszer. Ezt kolligációnak is nevezhetjük, amely során „az események sorát történeti magyarázat felállításával narratív formában követjük és tárgyaljuk.” (Samaan 2019, p. 14) Ilyenkor tehát a végkifejlet már ismert, a kutatási kérdés pedig abból adódik, hogy miként jutottunk el a végkifejletig. Jelen értekezés időben és térben is zárt végű elemzést végez. Az értekezésben egyedi esettanulmányként az Ankara és Erbil közti kapcsolatok változását mutatom be, és ehhez az eseten belüli szinkronikus (térbeli) és diakronikus (időbeli) elemzést végzek. (Willis 2014, p. 1)

A disszertáció pluralista megközelítést alkalmaz, amelynek során éppúgy számításba veszi az egyes szereplők belső dinamikáit, az egyén szerepét, illetve a rendszerszintű tényezőket, mint az anyagi és normatív megfontolásokat. (Charountaki 2011, p. 3) Egy szereplő stratégiájának, motivációinak megértéséhez a belső viszonyokat is számításba kell venni. Csak ennek során nyílik lehetőség annak megértésére, hogy az adott szereplő miként alakítja ki és nyilvánítja ki érdekeit. Disszertációjában Rada (2016a) és Pénzváltó (2020) is a belpolitikai környezet és a külső hatások együttes számbavételének fontosságára hívja fel a figyelmet akkor, amikor a török külpolitika változásainak vizsgálatát végzik. A belpolitika vizsgálata fényt vet arra, hogy az adott szereplőn belüli preferenciák miként alakulnak, a „nemzeti érdek” és stratégia miként formálódik. (Milner 1992, p. 493) A biztonsági kapcsolatok belpolitikai megítélésében tipikusan nagy szerepet játszik az elitek percepciója. (Milner 1992, p. 490) A kontextuális események pedig akkor fontosak, ha változást idéznek elő a szereplők érdekeit, képességeit, meggyőződéseit illetően.

3. Szerkezeti felosztás

Az itt tanulmányozott eset diakronikus (időbeli) és szinkronikus (térbeli) kereteit az alábbiakban jelölöm ki. Ezek adják a disszertáció elemzési fókuszát, ugyanakkor a globális jelentőségű események, valamint az elemzett időszakaszt megelőző, török és iraki kurd viszonylatban meghatározó történelmi események – kisebb súllyal ugyan, de – részét képezik a dolgozatnak. Ezek az elemek magyarázatként, előzményként szolgálnak a részletesen tárgyalt kérdések megértéséhez.

3.1. Időbeli keretek

Témaválasztásom időkereteit meghatározza az iraki kurdok politikai vezetésének aktivizálódása, illetve nemzetközi legitimitációjának megszerzése (*de facto* már 1991-től, *de jure* 2005-től). Gyakorlatilag ezektől az időpontoktól kezdve beszélhetünk ténylegesen török-iraki kurd bilaterális kapcsolatokról, amelyek valójában nem írhatók le klasszikus államközi kapcsolatokként, mivel ez esetben egy állami és egy nem állami szereplő közötti viszonyról van szó. A vizsgált korszakban 2005-ig az iraki kurdok nem is rendelkeznek hivatalos, kormányzati képvisellel, hanem alapvetően két párt, a KDP (Kurdisztáni Demokratikus Párt) és a PUK (Kurdisztáni Hazafias Unió) befolyása

érvényesült felettük, így ezek a pártok tekinthetők a közösség „nevében” eljáró politikai szereplőkként. Az említett pártok szerepének meghatározó jellege mellett 2005-től ez a rendszer kiegészült egy nem állami szintű, hanem autonóm önkormányzati képviseleti rendszerrel, amelyben a két nagypárt (és több kisebb párt és képviselő) közös parlamentet, jogi intézményeket és kormányt hozott létre iraki Kurdisztán területének egy részén. A KR-ra 2005-től kezdve állami jellegzetességekkel bíró, állam alatti szereplőként tekintek (kvázi állam) (Natali 2010), amely jogi függetlenségét leszámítva a nemzetközi rendszer tagja. Az időbeli megkötéseket illetően a 2017-es év végét mint az elemzés felső határát két indok is alátámasztja: egyrészt ez az év az iraki kurd függetlenségi népszavazás és az azt követő „visszarendeződés” miatt önmagában is határév, másrészt ez az év még kellően „távol” áll a legújabb, kortárs fejleményektől, amelyekre még nincs megfelelő történelmi „rálátásunk”.

A disszertáció sarokpontjait kijelölő 1991 és 2017 közötti időszakot a téma feldolgozásának egyszerűsítése miatt alegységekre osztottam. Marianna Charountaki (2012, p. 203) cikkében három fázisra osztja a Törökország és az iraki kurd vezetés közti kapcsolatokat. Jelen elemzés ezt a keretrendszert alapul véve, illetve azt tovább bővítve az alábbi korszakolást alkalmazza a téma tárgyalásakor:

1. szakasz: 1991–2003: alkalmoszerű együttműködések a török és az iraki kurd vezetés között.
2. szakasz: 2003–2008: a „tagadás” időszaka (a török külpolitika elzárkózik az iraki kurdoktól, illetve akadályokkal szembesül a velük való kapcsolatfelvételben).
3. szakasz: 2008–2009: diplomáciai kapcsolatfelvétel Törökország és a KR között.
4. szakasz: 2010–2014 között a felek közti közvetlen és intézményesült kapcsolatok szakaszát számíthatjuk (a kapcsolatok „aranykora”).
5. szakasz: kezdeteként a 2014-es „*annus horribilis*” (Zaman 2016, p. 14) határozhatjuk meg, amely az iraki kurdok életébe új (leginkább gazdasági és katonai) kihívásokat hozott. E szakasz felső határát, és egyben a disszertáció időbeli keretének végét a 2017. szeptember 25-én tartott függetlenségi népszavazás és az arra adott közvetlen nemzetközi reakciók jelölik ki.

3.2. Térbeli keretek

Mivel a KR egy Irakon belüli föderatív régió, így célszerűnek mutatkozik, hogy az elemzési keretet térben kiterjesszem Irak teljes területére. Az utóbbi évek szíriai krízise, az Iszlám Állam határokon átívelő kihívása, Irán iraki befolyásának növekedése, valamint az Egyesült Államok térségbeli jelenléte (illetve annak csökkenése 2011-től, majd időleges visszatérése 2014 után) egyaránt indokolja, hogy az elemzést e további szereplők érdekeinek és lépéseinek ismeretében végezzem. Ebből a szempontból az Irán és Törökország közötti, Irak fölötti minél nagyobb befolyásért folytatott regionális geopolitikai játszmát (2003-tól hangsúlyosan) ugyancsak nem lehet figyelmen kívül

hagyni. Ez a kontextuális látásmód feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a „hagyományos” bilaterális kereteken (Törökország–Irak, Törökország–iraki kurdok) túlmutató, a kontextust magyarázatként felhasználó elemzés jöjjön létre, és így érvényesüljön a nemzetközi rendszer többdimenziós jellege. Egy ilyen rendszerben a bilaterális viszonyokat meghatározó szereplők a helyi, államalatti, államok közötti, állami, regionális és globális szintről kerülnek ki (Charountaki 2012, p. 203) és maga a török-iraki kurd bilaterális viszony is e szintek és a szintek szereplői közötti interakciók hálójában realizálódik. A sajátos kurd földrajzi realitás miatt ugyanis a kurdok politikai, gazdasági, társadalmi, katonai és jogi helyzete egy komplex, több országra hatással levő, sokféle viszonyrendszerben álló szereplőt mozgósító nemzetközi kérdés, így e külső dinamikák vizsgálata elengedhetetlen a török-iraki kurd kapcsolatok vizsgálata során.

3.3. Tematikus keretek

Az egyes korszakokon belül a kapcsolatok alakulását három nagyobb egység keretein belül tárgyalom: szereplők, fejlemények és kihívások, illetve következtetések.

A disszertációban az elemzési körbe bevont szereplők köre – mint már korábban utaltam rá – túlmutat Törökország és az iraki kurdok kettősén. Egyrészt a „háromszöges keretrendszerre” (az alapvetően bilaterális célú elemzés Bagdaddal való kiegészítésére) az iraki kurdok sajátos helyzetéből adódóan van szükség. A szakirodalomban is találunk erre példát: Bengio (2014, p. 267); Park 2014; illetve tipikusan Balcı–Gürler–Baykal 2016; Gürler–Baykal 2017. Ezen túl az adott korszak meghatározó (az Ankara és Erbil közti kapcsolatokban érdekelt és érintett) szereplőinek külön részt szentelek, szem előtt tartva, hogy azok milyen olyan bel-, illetve külpolitikai változásokon mentek keresztül, amelyek kihatottak a török-iraki kurd kapcsolatra. Iránnal és az Egyesült Államokkal mint szereplőkkel külön nem foglalkozom, a két ország regionálisan kiemelkedő szerepével azonban igen.

A külpolitikát az adott szereplőnek a szereplőn kívüli térben követett céljai megvalósításának útjaként határozom meg. Ebben a folyamatban racionalitást feltételezek az egyes szereplők cselekvésében. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az adott szereplő a „legoptimálisabb” cselekvést végzi. Az egyes szereplőknek az adott korszakbeli politikájának vizsgálatánál alapvetően három tényezőt, illetve ezek változásait tartom szem előtt. A szereplő együttműködésre vagy konfliktusra való hajlandósága ezektől függ, bilaterális viszonyok között e tényezők szereplők közti interakciója a meghatározó.

1. A szereplő képességei: a geopolitikai helyzetből származó „adottságok”. – A szereplő mit tud megtenni?
2. A szereplő érdekei, preferenciái, céljai (kinyilvánított, illetve politikai magatartásból következtetett érdekek) – A szereplő mit akar?

3. A szereplő percepciója a másik félről. Hiedelem (bizalom vagy bizalmatlanság) egy másik szereplővel kapcsolatban. Ez a szereplők közti interakcióról szóló vélt vagy valós tudás. – Mit tud és mit akar a másik szereplő?

Az egyes szereplőkön belüli (belpolitikai) változások elemzése mellett, hogy részben magyarázatot kínál az Ankara és Erbil közti kapcsolatokban beálló változásokra, azt a célt is szolgálja, hogy árnyalja az egyes szereplőkről kialakított képet. Egyik szereplő sem tekinthető „egységesnek”, mivel a szereplőkön belül is számos politikai vélemény, érdek és cél megfogalmazásának és ütközésének lehetünk tanúi.

Az Ankara-Erbil-Bagdad háromszög szereplőit érintő ügyek az adott korszak legfontosabb, a kapcsolatokat dinamizáló fejleményeiként határozhatók meg. Ezek gyakorlatilag olyan regionális vagy lokális események, amelyek kihívásként jelentkeznek a török és iraki kurd vezetés kapcsolatában. Ezek tárgyalásánál fokozott figyelmet szentelnek az fejleményekkel (akció) kapcsolatosan a szereplők részéről kifejtett válaszokra (reakció), megnyilvánuló érdekekre. A kérdés minden esetben az, hogy az egyes fejlemények, kihívások dinamikája mennyiben módosítja a szereplők érdekeit, illetve hogy azok milyen tartós hatást gyakorolnak a szereplők kapcsolatára?

A minden korszak végét lezáró részben a szereplők és a fejlemények, kihívások kapcsán említett következmények összefoglalását végzem. Itt kap szerepet a szereplők közti, ügynként megvalósuló érdekegyezések és érdekkülönbségek tárgyalása, valamint Ankara és Erbil esetében az egymást átfedő érdektérületek vizsgálata is. Melyik fél érdekei érvényesülnek inkább, kinek számára kínált az adott korszak nagyobb előnyöket? Miként változott az egyes szereplők érdekérvényesítési lehetősége (pozíciója) a korszak végére? Mely érdekek valósultak meg, és melyek nem? Történt-e változás az egyes szereplők érdekeiben?

4. Az értekezés tudományos eredményei

1. hipotézis: Ankara és Erbil kapcsolata a konfliktusosból együttműködővé vált és az együttműködés tartósan fennmaradt (elmélyült).

A török belpolitikai csatározások fényében azt mondhatjuk, hogy 2005 és 2008 között kétféle irányvonal csapott össze abban a kérdésben, hogy Törökország milyen politikai kapcsolatban álljon a KR-val. Ez a belső versengés jelentősen meghatározta, hogy ebben a korszakban Ankara Erbil viszonylatában meglehetősen ellentmondásos (inkoherens) politikát folytatott. (Pusane 2020, p. 401) A kérdés 2008-ban jutott nyugvópontra, amikor egyrészt az AKP-nek sikerült érvényre juttatnia politikai dominanciáját. Másrészt a török külpolitikai diskurzus befolyásolásában kulcsszerephez jutottak az ún. közösségi diplomácia résztvevői (közvélemény, média, *think tanks*, NGO-k, üzletemberek), és megszüntették a külpolitikai döntéshozatalban a hagyományos politikai diplomácia résztvevőinek monopolhelyzetét, és ezáltal az államok közti kapcsolatoknak új dimenziót adtak.

2008-at követően a török külpolitika Irak vonatkozásában eljutott a „megkülönböztetés politikájáig”: Bagdad és Erbil, illetve a PKK és Erbil „különválasztása” kétségtelenül jelentős „pszichológiai gát” áttörését jelentette. (Ertem 2011, p. 64) Innentől kezdve a török külpolitikai gondolkodás Irak kapcsán három politikáról beszél, elkülönítve Irakon belül a síitákkal (központi kormány), a szunnita arabokkal (Északnyugat-Irak) és a kurdokkal (Északkelet-Irak) kapcsolatos politikákat.

Ami a KR és Törökország között a 2000-es évek végén történt, az a „biztonságtalanítás” tankönyvi példájának minősül. (Černy 2018, p. 222) Özcan (2010, p. 129) szerint „Ankara véget vetett a biztonsági kérdések kiemelt szerepének a [z iraki–török] bilaterális kapcsolatokban.” Meglátásom szerint azonban a biztonsági kérdések (stabilitás, PKK elleni fellépés) továbbra is elsőrangúak Ankara Bagdadhoz, illetve Erbilhez fűződő viszonyában. A változás a biztonság tárgyát illetően történt: innentől kezdve a KR kikerült a valós biztonsági kockázatokkal bíró tényezők közül. A kapcsolatok biztonságátlanítása tehát nem jelenti azt, hogy a kapcsolatokból teljesen kikerült a biztonság mint az együttműködés egyik területe. (Pusane 2020, p. 408)

A török külpolitika iraki kurdokkal kapcsolatos paradigmaváltása kapcsán neorealista és neoliberális elemzési keretben elhelyezhető okokat is figyelembe kell venni. Az előbbiek közé tartoznak azok a török belpolitikai változások, amelyek lehetővé tették a vezetés számára, hogy eltávolodjon a korábbi katonai befolyású paradigmától, így biztosítva a békés együttműködés lehetőségét, illetve a nagyobb – gazdasági szempontokat is figyelembe vevő – külpolitikai mozgásteret. A törökországi nem állami szereplők viszont ugyancsak hozzájárultak a 2007 után bekövetkező változásokhoz: kereskedők és üzletemberek (a közösségi diplomácia aktív alakítói) voltak azok a résztvevők, amelyek a Törökország és iraki Kurdisztán közötti mindennapos kapcsolatokat elmélyítették, így az állam alatti szint államra gyakorolt konszolidációs hatása (az ún.

„kereskedőállam” jelenségének kialakulása) is fontos szempont az átalakulás során; ezt a jelenséget pedig leginkább a nemzetközi kapcsolatok neoliberais megközelítésével lehetséges leírni. Neorealista szemszögből pedig a PKK jelentette veszély elleni együttműködés folyamatos kényszerét, az energiapolitikai és kereskedelmi érdekeket, illetve a regionális pozíciószerezés céljait (Irán ellen Irakban, illetve a későbbi években Bagdad ellenséges magatartásával szemben, valamint a kurd kérdésben Törökországban és Szíriában a KKK segítségével) említhetjük. Valójában tehát „idealista és realista indokok tökéletes kombinációja játszott közre” úgy, hogy a külpolitikai váltás ára és haszna is egyensúlyban maradt. (Ertem 2015, p. 295) És bár Törökország kétségtelenül késve kezdte meg formális kapcsolatait kialakítani a szomszédos Erbilrel, 2008-tól a lemaradást hatalmas lépésekkel sikerült behoznia.

Alaptézisem szerint az Ankara és Erbil közti kapcsolatok elemzésében elméleti pluralizmusra van szükség. Ha például csak a hatalmi kapacitásokat vennénk figyelembe, úgy 2005-öt követően az iraki kurdok méretüknél és nemzetközi helyzetüknél (kiterjedt diplomácia és legitimitáció, autonóm helyzet) fogva az összes kurd szereplő közül a legnagyobb veszélyforrást jelentenék Ankara számára. (Wuthrich 2018, p. 87) 2008-tól kezdve azonban a török vezetés ennek a neorealista feltevésnek ellentmondva aktív és együttműködő politikai kapcsolatokat kezdett az iraki kurd vezetéssel. Mark Haas (2005, p. 1) szerint a vezetők ideológiai percepciója magukról és másokról fontos tényező abban, hogy meghatározzák, ki számít barátnak és ki ellenségnek. Ekképpen az egyazon elvek szerint („episztemikus közösségben”) „működő” vezetők és kormányzatok könnyebben „rátalálnak egymásra” a nemzetközi térben. (Milner 1992, p. 478) A kultúra (nyelv, vallás, szokások), a gazdasági és politikai rendszer meghatározza az egyes szereplők identitását, amely kihat arra, hogy az adott szereplő miként köt partneri kapcsolatokat a nemzetközi térben. (Bozdoglioglu 2003, p. 29) E megfontolás tehát fontos magyarázó szerepet tulajdonít az adott kurd szereplő ideológiai álláspontjának és az abból következő viselkedésnek annak magyarázata során, hogy miért különbözik a Közel-Kelet különféle kurd identitású szereplőivel kapcsolatos török külpolitika?

A fentiek alapján a disszertáció első hipotézisét, miszerint Ankara és Erbil kapcsolata a konfliktusosból együttműködővé vált és az együttműködés tartósan fennmaradt (elmélyült), igazoltnak tekintem. Ugyancsak igazoltnak tekintem, hogy ennek az állításnak a megvalósulását három tényező segítette. Egyrészt a nemzetközi rendszer, illetve a szereplők által (is) alkotott regionális struktúra. Másrészt az ankarai és erbili vezetés közötti ideológiai és értékrendi közösség alakult ki, valamint az országok közötti gazdasági és társadalmi kapcsolatok megélénkültek. Harmadrészt a felek egymás tekintetében az elutasító diskurzust felcserélték egy pragmatikus, befogadó diskurzussal (elméleti szint), illetve a szereplők új magatartásukat a megváltozott percepciók alapján alakították ki (gyakorlati szint).

2. hipotézis: Törökország és a Kurdisztáni Régió kapcsolata kiegyensúlyozatlan (aszimmetrikus).

Mint azt láthattuk, a KR a nemzetközi kapcsolatok nem állami, hanem „államszerű” képződménye. Ez az egyik oka annak, hogy a szuverén Török Köztársasággal kialakított bilaterális kapcsolatai aszimmetrikus jegyeket hordoznak magukon. Az Ankara és Erbil közti kapcsolat egyáltalán nem kiegyensúlyozott, hiszen Törökország patrónusként viselkedik a KR felett, és ennek az alárendelt viszonyoknak a fenntartásában érdekelt. Az aszimmetrikus kapcsolat tényezői az alábbiak lehetnek. Ezek mindegyike a KR érdekérvényesítési képességei szempontjából nem változtatható vagy nehezen megváltoztatható kötőerőket jelent.

- a KR állam alatti (föderatív) státusza és az ebből adódó cselekvési megkötöttsége (Irakon belül)
- a Törökországnak való kiszolgáltatottság (gazdaságilag, geopolitikailag)
- geopolitikai „zártág”, tengeri kijárat hiánya
- biztonsági kihívások a KR közvetlen környezetében (Mustafa–Aziz 2017, p. 142)

Aszimmetrikus jellege miatt egyesek az iraki kurdok török kapcsolatairól elítélően nyilatkoztak. Noori (2016, p. 2) szerint miután a KR 2014-ben megszüntette a Bagdad felé irányuló kőolajszállítást és Törökország felé kezdett exportálni, a KRK a korábbi, Bagdadtól való függését felcserélte az Ankarától való függésre. Ezzel a KR egy regionális hatalommal való szövetséget választotta a határon túli nemzettársaival való szövetséggel szemben. (Khidhir 2017, p. 159) Hogy Ankara és Erbil partneri viszonya mennyiben jelent negatív patrónus-kliens viszonyt, azt Rifaat (2018, p. 204) alapján a következőképpen értékelhetjük.

1. Ha a patrónus állam és a kliensállam lakossága etnikai vagy kulturális szempontból eltérő.
2. Ha a patrónus államot alapvetően nem a kliensállam érdekei, jogai vagy identitása motiválja.
3. Ha a patrónus államnak nem célja, hogy a kliensállam függetlenné váljon, és nem is kívánja a függetlenedést elismerni.

Ankara és Erbil kapcsolatában az első kritérium csak abban az értelemben teljesül, hogy Törökország mint patrónusállam legfőbb identitáselemét a török etnikum adja, emellett viszont vallásilag (szunnita iszlám) és részben etnikailag (kurd kisebbség) azonos a kliensállam főbb identitásjegyeivel. A második kritérium is csak részben teljesül, mivel Ankara és a KR érdekei között számos átfedést, a felek közti együttműködési területet (gazdaság, biztonság, részben a PKK elleni fellépés) azonosíthatunk. A harmadik kritérium teljes mértékben érvényes, mivel Ankara folyamatosan Erbil függetlenedésével szemben foglal állást (még akkor is, ha bizonyos körülmények között retorikailag megengedőbb e tekintetben). A kritériumok mindegyike tehát nem teljesül, összességében tehát negatív patrónus-kliens viszonyról nem beszélhetünk Törökország és a KR vonatkozásában. Az azonban kétségtelen, hogy a két fél közötti kapcsolat aszimmetrikus és bizonyos egymásrautaltsági jegyeket is magában hordoz.

Az Ankara és Erbil közti érdekegyezések rávilágítanak arra is, hogy a két fél milyen területeken függ egymástól. Törökország számára a KR gazdaságilag (kereskedelmi, befektetési és energiapiaci szempontból), politikailag (iraki befolyás elősegítése) és geopolitikai-biztonsági szempontból (Irán és a PKK regionális térnyerése ellen) fontos. A KR számára Törökország szintén gazdaságilag (kereskedelmi, befektetési és energiapiaci szempontból), politikailag (Ankara révén a KR hatása a pán-kurd ügyekre) és geopolitikai-biztonsági szempontból (Irán és a PKK regionális térnyerése, valamint Bagdad „túlhatalma” ellen, valamint Törökország mint „pártfogó” állam a nemzetközi térben) fontos.

Mindezek tükrében a disszertáció második hipotézisét, miszerint Törökország és a KR kapcsolata kiegyensúlyozatlan (aszimmetrikus) igazoltnak tekintem.

3. hipotézis: Törökország Irakkal kapcsolatos érdekei nem változtak, míg érdekérvényesítési képessége gyenge maradt

Az aszimmetrikus kapcsolatok ellenére Törökország tényleges befolyása – már ami érdekeinek érvényesítését illeti – meglehetősen korlátozott volt az iraki kurdok vonatkozásában is. Leegyszerűsítés lenne azt mondani, hogy míg 2008 előtt az iraki kurd autonómia megszerzését (2005) a kizárólagosan biztonsgiasító török szemléletnek nem sikerült megakadályoznia, addig a 2008 utáni, függőségen alapuló kapcsolatok 2017-re képesek voltak arra, hogy – korlátozott és célzott szankciók révén – elejét vegyék a tényleges függetlenedési kísérletnek. A KR-val kialakított átfogó együttműködés révén Törökország elméletileg ugyan hatékonyabban ellenőrizheti partnerét és a korábbiaknál hatékonyabban érvényesítheti 1923 óta változatlan célját délkeleti szomszédjával szemben (Irak dezintegrálódásának és egy független iraki kurd állam kialakulásának megakadályozását), de a gyakorlatban az iraki kurd függetlenségi törekvéseket mégsem sikerült megelőzni. Sokkal közelebb áll a valósághoz az az állítás, hogy az iraki kurdok státuszának (*de facto* és *de jure* autonómia, függetlenség) sorsa soha nem Ankarában dőlt el:

- 1991-ben nemzetközi beavatkozás (repülőtilalmi övezet kialakítása) alakította ki az iraki kurdok *de facto* öngazgató állami struktúráit – ennek kezdeményezése nem Ankarához kötődik, de fenntartásában Ankarának kiemelt szerep jutott.
- 2005-ben az Egyesült Államok bábáskodott az iraki kurd autonómia létrejötte fölött – Törökország tiltakozása közepette.
- 2014-ben az Iszlám Állam felemelkedése és az iraki központi kormány visszavonulása révén a pesmergák teret nyertek – szintén Törökország befolyási körén kívül eső folyamat eredményeképpen.
- 2017-ben az iraki kurd belső dinamikák vezettek a függetlenségi népszavazás megtartásához – Ankara mindeközben nem volt képes partnerét „jobb belátásra” bírni.

- 2017 végén pedig valójában Bagdadon múlt a függetlenség megakadályozása, miután tevőlegesen ők léptek fel az iraki kurdok ellen, míg Törökország, Irán és az Egyesült Államok „csupán” asszisztált az átrendeződő belső iraki folyamatokhoz.

Mindezen szerepek tehát, melyeket Törökország az iraki kurd történelem meghatározó pillanataiban elfoglalt, nem jelentéktelenek ugyan, de Ankara egyik esetben sem volt az egyetlen és legmeghatározóbb tényező, amely az iraki kurdok döntéseit és lehetőségeit befolyásolta. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a 2008 óta Erbilrel szemben folytatott török politikai megközelítés alapvetően eredménytelen lett volna. Törökország ugyanis mind politikai, gazdasági és társadalmi szinten is jelentősen profitált a KR-ral kialakított kapcsolatokból annak ellenére, hogy Ankara Erbilrel kapcsolatos politikája 2011-től az iraki kurdok megerősítése és a Bagdaddal kialakított kapcsolatok gyengülése irányában hatott.

Mindezek tükrében a disszertáció harmadik hipotézisének mindkét részét igazoltnak tekintem.

4. hipotézis: Mind Ankara, mind Bagdad, mind pedig Erbil bizonyos cselekvési határok között egyensúlyoz

Az Ankara és Erbil közti együttműködés éveiben a felek érdekei és az együttműködés határai az egymással és a külső környezettel szembeni interakciókban kristályosodtak ki. Az érdekek és ellenérdekek, lehetőségek és korlátok eredői által meghatározott mozgástérben a szereplőknek a pragmatikus kapcsolatok fenntartása (a veszteségek elkerülése) érdekében számos helyzetben egyensúlyozó, illetve kiegyensúlyozó (ellensúlyozó) magatartásra kényszerültek.

A vizsgált korszakban és térségben az összes szereplő fennmaradt, a korszak elejéhez képest gyakorlatilag „sértetlenül”. Ez a tény a bizonyítéka annak, hogy ebben a rendszerben egyik szereplő sem tud a másik fölé kerekedni és abszolút hegemóniát kialakítani, mert mindegyik függ a többi szereplőtől. Mivel hosszú távú nyereséggel (teljes dominancia) reálisan egyik szereplő sem számol, ezért nem szabad teljesen aláásnia a kapcsolatait egyetlen másik szereplővel sem, mert azokra – kiegyensúlyozáshoz – bármikor szüksége lehet. Az államok (Irán, Törökország, Irak) közötti kisebb szereplők (KDP, PUK, PKK, PYD, turkománok) ebben a rendszerben puha kiegyensúlyozó (*soft balancing*) szereppel bírnak, egyiknek a „megsemmisítése” sem lehetséges, mert az egy másik, nagyobb szereplő (patrónus) érdekeivel ütközne. Az egyensúlyozó viselkedés a Törökországtól délkeletre elterülő régióban két trilaterális viszonyrendszerben figyelhető meg. Egyrészt az Ankara-Bagdad-Teherán háromszögben, másrészt a már korábban is vizsgált Ankara-Bagdad-Erbil háromszög vonatkozásában.

Összességében tehát igazoltnak tekintem a disszertáció negyedik hipotézisét, miszerint mind Ankara, mind Bagdad, mind pedig Erbil bizonyos cselekvési határok között egyensúlyoz (szűkre szabott mozgástér), és ezért korlátozza azokat a lépéseit, melyek a többiekre negatív hatását fejthetnek

ki. Ezek a szereplők tehát finom egyensúlyozással (*delicate balancing*) igyekeznek elkerülni a térvészésüket, a bizonytalanságot és a kockázatokot.

5. Új megállapítások

Új megállapításokként az alábbiakat emelem ki:

- A disszertáció hipotézisei, különös tekintettel az 1., a 3. és a 4. hipotézisre.
- A Törökország és iraki Kurdisztán közti kapcsolatok vizsgálata szisztematikusan, új keretrendszerben történik
- Néhány további részmegállapítás emelhető ki mint *novum*. Ezek az okfejtések máshol nem találhatóak meg a szakirodalomban, és nem köthetők egyik, a dolgozatban vizsgált hipotézishez sem. Ezért ezeket itt, külön listázom és idézem az értekezés szövegéből:

1. Barzáni érdekében állt a Bagdaddal való feszült viszony fenntartása

„Az iraki krízishelyzettel párhuzamosan Barzáni 2012–2013 körül kihívásokkal nézett szembe a KR-n belül (elnöki mandátum lejáratának meghosszabbítása), így korlátozott keretek között érdekében állt a Bagdaddal való feszült viszony fenntartása, mivel így egységre szólíthatott fel az iraki kurd politikai szereplők között, és „a nép” egységes álláspontjának és érdekeinek védelmezőjeként léphetett fel a Bagdaddal folytatott vitákban. Emiatt a KR-ban az ellenzék követeléseit képes volt marginalizálni, tehát a belső politikai viszonyok fölött domináns pozíciót szerezni. Barzáni pozícióját erősítette még a török támogatás is, amely politikai és gazdasági (energiapolitika) téren is éreztette hatását.” (p. 135)

2. Kirkuk iraki kurd elfoglalása 2014-ben Ankara számára nem az iraki kurd függetlenség felé vezető út egyik állomása, hanem gazdasági lehetőség

„Ankara Kirkuk kapcsán dilemmával szembesült, amely részben meghatározhatta azt, hogy Erbil egyoldalú lépését [Kirkuk elfoglalását] nem kritizálta. A dilemma a politikai és gazdasági érdekek között húzódott: a vitatott város kurd elfoglalása az egyik oldalon az Ankara által támogatott turkománok háttérbe szorításával járt együtt (s ekképpen török érdekeket sértett), míg a másik oldalon elősegítette azt, hogy a KR a gazdag kirkuki kőolajmezők felhasználása révén Törökországba több kőolajat exportáljon. 2014 elején ugyanis Ankara és Erbil között létrejött a közvetlen kőolajvezetékes összeköttetés, így a Kirkuk körül kitermelendő kőolaj immáron Ankarát gazdagíthatta. Korábban ez a lehetőség nem állt fenn, 2014 közepén viszont Ankara szemet hunyt az iraki kurd szuverenitást erősítő lépés fölött, és a város megszállását (de nem az elfoglalását) nem az iraki kurd függetlenség felé vezető út egyik állomásaként, hanem gazdasági lehetőségként fogta fel.” (p. 166)

3. A függetlenség nem áll a KR politikai és gazdasági érdekében

„Ankara számítása a KR vonatkozásában a délkelet-törökországi kurd kérdés rendezésére tett kísérlethez hasonlóan működhetett. Ez abban is megmutatkozott, ahogy a török vezetés támogatta az iraki kurdokat, és előtérbe helyezte a KR stabilitását. A feltételezés az volt, hogy az élénk befektetési és kereskedelempolitika révén – amelyet Ankara mind a törökországi kurdok, mind pedig az iraki

kurdok vonatkozásában követett – a feltételezések szerint elejét vehették volna a politikai követeléseknek (végső cél: függetlenség), mivel a jólét biztosítása és megosztása miatt a kurdoknak nem lenne érdekük elszakadni a fejlődés kereteit biztosító anyaországtól. Az iraki kurd függetlenség megvalósításának dilemmája egyébként jól összefoglalható az itt említett tényezők (gazdasági jólét és politikai célok közti összefüggés) tovább gondolásával. Az bizonyos, hogy a KR sem mint Irak autonóm régiója, sem mint esetleges független állam nem képes önmagában – szomszédjait mellőzve – fenntartható és prosperáló gazdaságot kialakítani. Ekképpen tehát gazdaságilag meggyengült állapotban, szomszédjai ellenében nem tudja függetlenségét megvalósítani (2017-ben éppen ilyen körülmények között történt egy „kétségbeesett” kísérlet). Ha viszont a KR gazdaságilag megerősödött, akkor az annak (is) bizonyítéka, hogy megfelelő módon integrálódott szomszédjainak a gazdasági szerkezetébe, amelyből jelentősen profitál. Ez vagy azt jelenti, hogy a KR Bagdaddal is kiváló kapcsolatokat ápol, vagy azt, hogy csak a környező független államokkal (Irán, Törökország) folytat intenzív gazdasági tevékenységet, míg Bagdaddal – annak gyengesége miatt – ez a kapcsolat kevésbé jelentős. Azonban egyik esetben sem tűnik kifizetődő választásnak a függetlenség kikiáltása: az első esetben a függetlenség révén ugyanis kárt szenvednének a Bagdaddal kialakított széleskörű gazdasági kapcsolatok, a második esetben pedig az iraki kurdok a gyenge Bagdad feletti (politikai és gazdasági) befolyás lehetőségét veszítenék el. A gyenge központi kormányzat intézményeiben való részvétel ugyanis Erbil „kiterjesztett kezeként” szolgál, amely a függetlenség elérésével megszűnne létezni.” (p. 190)

4. A Davutoğlu-féle Ankara-Bagdad-Teherán háromszögre vonatkozó megfigyelés alkalmazása
„Az Ahmet Davutoğlu által megfogalmazott stratégia szerint Törökországnak a Közel-Keleten két, hármas egyensúlyra kell különösen érzékenyen reagálnia, az azokban részt vevő államokkal szemben pedig rugalmas politikát folytatnia. Az első háromszöget Törökország, Szíria és Egyiptom jelöli ki, a másodikat pedig Törökország, Irak és Irán. Davutoğlu javaslata szerint mindkét rendszerben Törökországnak arra kell törekednie, hogy a két másik hatalom közül az egyik mindig Törökország pártján álljon, vagyis Törökországnak nem szabad egyedül maradnia. Davutoğlu szerint az aktív semlegesség politikájának követésével a török vezetés az iraki-iráni háborúban kiválóan alkalmazta ezt az elvet. (Davutoğlu 2016, p. 362) A későbbiekben, míg a Szaddám-rezsim fennállt, Ankara pragmatikusan együttműködő partnerként maga mögött tudhatta Irakot. 2003-at követően azonban ez megváltozott; az iraki vezetés eleve kikerült a régiót befolyásoló szuverén állami szereplők közül (amerikai befolyás alatt). A 2000-es évek végére azonban Irak önállósága helyreállt, és pragmatikus viszony alakult ki a bagdadi vezetéssel csakúgy, mint Iránnal. 2011-et követően azonban a regionális feszültségek növekedtek, az iraki központi kormánnyal a kapcsolatok megromlottak, miközben párhuzamosan a KR-val jelentősen felfutottak. Az irániakkal való pragmatikus kapcsolatok (közvetlen ellenségeskedés kerülése, versengve együttműködés) mindeközben is jelen voltak. A

regionális feszültségek az Iszlám Állam visszaszorítását követően az említett szereplők között több tekintetben is megszűntek, az iraki kurd függetlenedés veszélye pedig még közös platformra is terelte a három állami vezetést. Tehát Törökország, az Irakkal és Iránnal alkotott háromszögben bár nem ápol(t) egyik féllel sem szövetséges kapcsolatokat, az elemzett időszak során összességében mégis sikeresen alkalmazta a fent említett davutoğlui elvet, amennyiben sosem idegenedett el egyszerre a másik két szereplőtől. Abban, hogy ez teljesülhetett, fontos szerepet játszottak a KR-val kialakított politikai kapcsolatok, amelyek révén Irak sosem „veszett el” teljesen Ankara számára.” (p. 204)

5. Kísérletet tettem a Törökország és a KR közötti 2007 utáni viszony meghatározására is.

„A szövetséget (*alliance*) két vagy több szereplő között formális módon létrejött biztonsági együttműködésneként (védelmi vagy támadó célzattal) határozom meg. (Yalçın 2015, p. 399) Amennyiben a biztonsági együttműködés informális keretek között (szerződéssel nem szentesített módon), „hallgatólagosan” (*tacitly*) zajlik, úgy a politikai lépések „összehangolásáról” (*alignment*) van szó. (Pénzváltó 2020, p. 40) Eseti alapon, vagyis rövid távon is létezik szövetség, ezt ad hoc szövetségnek hívjuk. Az erősebb fél a szövetséget akár kényszerítéssel (*coercion*) is létrehozhatja. (Milner 1992, p. 469)

A szereplők közti együttműködésről (*cooperation*) abban az értelemben beszélek, amikor a résztvevők közötti kapcsolatnak nincs olyan biztonsági tartalma, amely valamilyen közös veszély elhárítására irányul. Axelrod és Keohane (1985, p. 226) meghatározása szerint együttműködésnek azt a helyzetet nevezzük, „amikor a szereplők mások vélt [percepcionált] vagy valós preferenciáihoz [érdekeihez] igazítják saját viselkedésüket”. Az együttműködés tehát valamilyen közös cél vagy érdek meglétét fejezi ki két szereplő között, akik valamilyen közös nyereség (és/vagy mások vesztesége) érdekében hangolják össze cselekvésüket. (Milner 1992, p. 468)” (p. 25)

„Állításom szerint Ankara és Erbil kapcsolata az együttműködésből 2014-re informális szövetséggé (*alignment*) alakult. A szövetség Ankara és Erbil között nem lehet hivatalos, mert nem lehet védelmi szerződéssel szentesíteni a KR sajátos, föderatív helyzete miatt, másrészt pedig a felek sem érdekeltek egy „rugalmatlan”, „kötelező érvényű” katonai segítségnyújtási egyezmény létrehozásában.” (p. 205)

6. Korrekció

„Davutoğlu művének (2016) magyar fordításában a szerző által használt „asabiyet” szó félrefordításként szerepel („idegesség, ingerlékenység”). Valódi jelentése „csoportszolidaritás” (Ibn Khaldún 1995), amely Ibn Khaldún 14. századi arab történetfilozófusnál a törzsi társadalomban a törzs tagjai között megfigyelhető csoportkohézióra utal, míg Davutoğlu a vérbosszú „ördögi körére” utal általa, miszerint az egyes törzsek közötti vélt vagy valós ellentétek durva, évtizedes harcokat és megosztottságot szülnek, amely a külső hatalmak érdekeit szolgálhatja.” (p. 32)

6. A szerző témához kapcsolódó publikációi

Dudlák, T., 2021. Törökország és iraki Kurdisztán kapcsolatának átalakulásai (2014–2017). NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE, 13(4), pp.102–131.

Dudlák, T., 2020. Törökország és iraki Kurdisztán kapcsolatának átalakulásai (1991–2014), 2. rész. NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE, 13(1), pp.88–110.

Dudlák, T., 2020. Török külpolitika új alapokon. A szíriai konfliktus kialakulása és a török külpolitika paradigmaváltása (2011–2012). VILÁGTÖRTÉNET, 10 (42)(2), pp.223–245.

Dudlák, T., 2019. Törökország és iraki Kurdisztán kapcsolatának átalakulásai (1991–2014) – 1. rész. NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE, 12(3), pp.37–51.

Dudlák, T., 2018. A török déli nyitás politikája. AFRIKA TANULMÁNYOK, 12(1–3), pp.31–54.

Dudlák, T., 2018. After the sanctions: Policy challenges in transition to a new political economy of the Iranian oil and gas sectors. ENERGY POLICY, 121, pp.464–475.

Dudlák, T., 2017. Ígéreték és kilátások – Az iráni kőolaj- és földgázszektor utóbbi évei. NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE, 2017(3), pp.110–137.

Dudlák, T., 2017. A small country for more men? Iraqi Kurdistan and recent inflows of migration. CORVINUS JOURNAL OF INTERNATIONAL AFFAIRS (COJOURN), 2(4), pp.35–53.

Dudlák, T., 2017. Törökország helye az Európai Unió, Oroszország és Azerbajdzsán közti gázjátszmában. VILÁGPOLITIKA, 2(1), pp.60–79.

7. Hivatkozások

- Alexrod, R., & Keohane, R. O. (1985). Achieving cooperation under anarchy: Strategies and institutions. *World Politics*, 38(1), 226–254.
- Balcı, A., Gürler, R. T., & Baykal, Z. (2016). Türkiye'nin Irak Politikası 2015. In B. Duran & K. İnat (Eds.), *Türk Dış Politikası Yıllığı 2015*. SETA.
- Bengio, O. (2014). Ankara, Erbil, Baghdad: Relations Fraught with Dilemmas. In D. Romano & M. Gurses (Eds.), *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East* (pp. 267–282). Palgrave Macmillan.
- Bennett, A., & Checkel, J. T. (2014). Process tracing: from philosophical roots to best practices. In A. Bennett & J. T. Checkel (Eds.), *Process Tracing: from Metaphor to Analytic Tool* (pp. 3–37). Cambridge University Press.
- Bozdaglioglu, Y. (2003). *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity. A Constructivist Approach*. Routledge.
- Černý, H. (2018). *Iraqi Kurdistan, the PKK and International Relations. Theory and Ethnic Conflict*. Routledge.
- Charountaki, M. (2011). *The Kurds and US Foreign Policy. International relations in the Middle East since 1945*. Routledge.
- Charountaki, M. (2012). Turkish Foreign Policy and the Kurdistan Regional Government. *Perceptions*, 17(4).
- Davutoğlu, A. (2016). *Stratégiai mélység. Törökország nemzetközi helyzete*. Antall József Tudásközpont.
- Ebneyamini, S., Reza, M., & Moghadam, S. (2018). Toward Developing a Framework for Conducting Case Study Research. *International Journal of Qualitative Methods*, 17, 1–11.
- Ertem, H. S. (2011). Turkish-American Relations and Northern Iraq: Relief at Last? In Ö. Z. Oktav (Ed.), *Turkey in the 21st Century. Quest for a New Foreign Policy* (pp. 53–74). Ashgate.
- Ertem, H. S. (2015). Kuzey Irak'tan 'Irak Kürdistanı'na Ankara-Erbil İlişkilerindeki Dönüşümün Siyasi ve Ekonomik Temelleri. In Ö. Z. Oktav & H. S. Ertem (Eds.), *2000'li Yıllarda Türk Dış Politikası: Fırsatlar, Riskler ve Krizler*. Nobel Yayınları.
- Evers, J. C., & Staa, A. van. (2010). Qualitative Analysis in Case Study. In A. J. Mills, G. Durepos, & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of Case Study Research* (pp. 749–757). SAGE.
- Gürler, R. T., & Baykal, Z. (2017). Türkiye'nin Irak Politikası 2016. In *Türk dış politikası yıllığı 2016*. SETA.
- Haas, M. (2005). *The Ideological Origins of Great Power Rivalries, 1789–1989*. Cornell University Press.
- Ibn Khaldún, A. (1995). *Bevezetés a történelembe (Al-Muqaddima)*. Osiris Kiadó.
- Khidhir, D. H. (2017). Refugees' fate in limbo as Iraqi Kurdistan referendum nears. *Al-Monitor*. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/08/iraq-kurdistan-displaced-refugees-mosul-arab-sunni.html> [utolsó hozzáférés: 2021.08.13.]
- Milner, H. (1992). Review: International Theories of Cooperation among Nations: Strengths and Weaknesses. *World Politics*, 44(3), 466–496.
- Mustafa, S. S., & Aziz, S. (2017). Turkey and the Iraqi Kurdistan Federal Region. Bonds of friendship. In A. Danilovich (Ed.), *Iraqi Kurdistan in Middle Eastern Politics* (pp. 135–157). Routledge.

- Natali, D. (2010). *The Kurdish Quasi-State: Development and Dependency in Post-Gulf War Iraq*. Syracuse University Press.
- Özcan, M. (2010). Turkish foreign policy towards Iraq in 2009. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 15(2), 113–132.
- Park, B. (2014). *Turkey-Kurdish Regional Government Relations After the U.S. Withdrawal from Iraq: Putting the Kurds on the Map?* (Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press).
- Paterson, B. L. (2010). Within-Case Analysis. In A. J. Mills, G. Durepos, & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of Case Study Research* (pp. 970–973). SAGE.
- Pénzváltó, N. (2020). *Oroszország helye Törökország kül-, biztonság- és védelempolitikájában, 2016-2019*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Pusane, Ö. K. (2020). The role of context in desecuritization: Turkish foreign policy towards Northern Iraq (2008–2017). *Turkish Studies*, 21(3), 392–413.
- Rada, Cs. (2016a). *From introversion to regional soft power ambitions. An analysis of the transformation in Turkish foreign policy*. Doktori disszertáció. Budapesti Corvinus Egyetem.
- Rafaat, A. (2018). *Kurdistan in Iraq. The Evolution of a Quasi-state*. Routledge.
- Robson, C. (1993). *Real World Research*. Blackwell.
- Samaan, M. M. (2019). *The Nile Development Game. Tug-of-War or Benefits for All?* Springer.
- Willis, B. (2014). *The Advantages and Limitations of Single Case Study Analysis*. <https://www.e-ir.info/2014/07/05/the-advantages-and-limitations-of-single-case-study-analysis/> [utolsó hozzáférés: 2021.08.13.]
- Wuthrich, M. F. (2018). Kurdish Nationalist Organizations, Neighboring States, and “Ideological Distance.” In E. E. Tugdar & S. Al (Eds.), *Comparative Kurdish Politics in the Middle East. Actors, Ideas, and Interests* (pp. 85–112). Palgrave Macmillan.
- Yalçın, H. B. (2014). İttifaklar. In Ş. Kardaş & A. Balcı (Eds.), *Uluslararası ilişkilere giriş. Tarih, teori, kavram ve konular* (pp. 399–407). Küre Yayınları.
- Yanow, D., Schwartz-Shea, P., & Freitas, M. J. (2010). Case Study Research in Political Science. In A. J. Mills, G. Durepos, & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of Case Study Research* (pp. 108–113). SAGE.
- Zaman, A. (2016). *From Tribe to Nation: Iraqi Kurdistan on the Cusp of Statehood* (Middle East Program Occasional Paper Series).